

6. काष्ठखण्डः

स्वाध्याय

1.

1) जलप्रवाहे गुरुः शिष्यं किं दर्शयित ?

पाषणखण्डम्

काष्ठखण्डम्

काञ्चनम्

गमनमार्गम्

2) वयं सर्वे मानवाः कीदृशाः स्मः ?

जलम् इव

नदी इव

विध्ना इव

काष्ठखण्डा इव

3) सामाजिको व्यवहारः सूत्र अपेक्षितो भवति ?

सुखे

शुभप्रसन्नगे

सर्वत्र

अतिदुःखे

4) केषां जनानां प्रगतिः बाधिता भवति ?

भयग्रस्तानाम्

व्यसनजनानाम्

व्यावहारिकाणाम्

शिष्यजनानाम्

5) गुरुः सह उपविष्टः आसीत् ।

शिष्ये

शिष्येण्

शिष्यस्य

शिष्यम्

6) प्रतिमुखत्वम् एव नदीजलवियोगः ।

परिवारात्

संसारात्

व्यवहारात्

प्रवाहार्त्

7) आहारादयः भवन्ति ।

सेवनीयाः

सेवनीयः

सेवनीयो

सेवनीयम्

8) सामाजिको व्यवहारः शक्तिमनतिक्रम्य न ।

भवेताम्

भवेयुः

भवेत्

भवेयम्

9) गमनमार्गे विघ्नाः भवन्ति ।

एकः

सप्त

त्रयः

चत्वारः

2.

1) गुरुः जुत्र वर्तमानः आसीत् ?

✚ गुरुः गङ्गातीरे वर्तमानः आसीत् ।

2) गुरुः कम् उपदिशति ?

✚ गुरुः शिष्यम् उपदिशति ।

3) प्रवाहरूपे परिवारे किं वहति ?

✚ प्रवाहरूपे परिवारे स्नेहरूपं जलं वहति ।

4) कीदृशाः जनाः एकस्मिन् स्थाने भ्रमन्ति ?

✚ वयसनपतिताः जनाः तरन्तः अपि एकस्मिन् स्थाने परितः भ्रमन्ति ।

5) विघ्नरहिताः जनाः कीदृशं समुद्रं प्राप्नुवन्ति ?

✚ विघ्नरहिताः जनाः ज्ञानेन सुखेन च पूर्णम् आनन्दमयं संसारसमुद्रं प्राप्नुवन्ति ।

3. कृदन्तप्रकारं लिखत ।

1) आगन्तुम् -

✚ आगन्तुम् - हेत्वर्थक धातुसाधित तुमन्त अव्यय

2) अतिक्रम्प -

✚ अतिक्रम्प - सम्बन्धक भुतकृदन्त (ल्यबन्त अव्यय)

3) पतिता: -

✚ पतिता: - त-प्रत्ययान्त कर्तरिभुतकृदन्त्

4) करणीया: -

✚ करणीया: - विध्यर्थ कर्मणि कृदन्त्

5) बाधिता -

✚ बाधिता - कर्मणि भुतकृदन्त्

4. सन्धिं योजयत ।

1) शिष्य: + अपृच्छत्

✚ शिष्य: + अपृच्छत् = शिष्योऽपृच्छत्

2) पतित: + जन: =

✚ पतित: + जन: = पतितो जनः

3) अत: + तत्र =

✚ अत: + तत्र = अतस्तत्र

4) प्रगति: + तेषाम् =

✚ प्रगति: + तेषाम् = प्रगतिस्तेषांम्

5) गुरु: + अग्रे =

✚ गुरु: + अग्रे = गुरुरग्रे

5. अन्ध: प्रदत्तानां पदानां समासप्रकारम् लिखत ।

1) भाराधिक्येन -

✚ भाराधिक्येन - षष्ठी तत्पुरुष समासः

2) आहारनिद्राभयाद्यः -

✚ आहारनिद्राभयाद्यः - बहुव्रीहि समास

3) संसारसमुद्रम् -

✚ संसारसमुद्रम् - कर्मधारय समास

4) सुखपूर्णम् -

✚ सुखपूर्णम् - तृतीया तत्पुरुष समास

8.

1) સાચું સુખ મેળવવા માટે કોણ યોગ્ય નથી ?

✚ જે માણસો પોતાની શક્તિનું અતિક્રમણ કરીને સામાજિક વ્યવહારો કરે છે, તેઓ વધુ પડતા ભારને કારણે ડુબી જાય છે. ડુબેલો માણસ સુખમય સંસારસાગરમાં પહોંચી શકતો નથી. અર્થાત તેવો માણસ સાચું સુખ મેળવવા માટે યોગ્ય નથી.

2) લેખકે મનુષ્યોને કાષ્ઠખંડ જેવા શા માટે કહ્યા છે ?

✚ લેખક બધા મનુષ્યોને કાષ્ઠખંડો (લાકડાના ટુકડાઓ) જેવા કહીને જણાવે છે કે, આપણું જીવન જ નદી છે અને પરિવાર પ્રવાહરૂપ છે. તેમાં સ્નેહરૂપી પાણી વહે છે. પોતાના પરિવારમાં જીવન જીવતા આપણે મનુષ્યો, જો ચાર વિઘ્નો ન આવે, તો સુખથી ભરપૂર સંસારરૂપી સમુદ્રમાં પહોંચી શકીએ છીએ.”

3) સમુદ્ર સુધી જવામાં કાષ્ઠખંડને કયાં કયાં વિઘ્ન આવી શકે છે ?

✚ કાષ્ઠખંડ સમુદ્ર તરફ વહેતો હોય ત્યારે પહેલું વિઘ્ન કાંઠા પરનું જોડાણ હોય છે. (2) બીજું વિઘ્ન, ભાર વધારે હોવાને કારણે પાણીમાં ડુબવાની શક્યતા છે. (3) ત્રીજું વિઘ્ન, પાણીમાંના વમળમાં ફસાવવાનું અને (4) ચોથું વિઘ્ન, નદીના પાણીનું વિખુટું પડવું છે.

4) ‘આવર્તપાત નામનું વિઘ્ન’ સમજાવો.

✚ ‘આવર્તપાત’ એટલે પાણીમાં આવતા વમળમાં ફસાઈ જવું. કાષ્ઠખંડને સમુદ્ર સુધી પહોંચવામાં જે ચાર વિઘ્નોનો સામનો કરીને, તેમાંથી બચવાનું આવશ્યક છે, તે ચાર વિઘ્નોમાં આ એક મોટું વિઘ્ન છે. કાષ્ઠખંડ વમળમાં ફસાઈ જાય તો નષ્ટ થઈ જાય અને સમુદ્ર સુધી પહોંચી ન શકે. કાષ્ઠખંડ જેવા મનુષ્યો જો સુખરૂપી સંસારસાગરમાં પહોંચવા ઇચ્છતા હોય તો તેમણે પણ આ ચાર વિઘ્નોનો પ્રતિકાર કરતાં આવર્તપાતનો સામનો કરવા જતાં વમળમાં ફસાઈ ન જવાય તેનું ધ્યાન રાખવું.